

Instrukcja stosowania programu nauczania **Zostać przedsiębiorczym**

1. Idea i adresaci programu nauczania **Zostać przedsiębiorczym**

Program nauczania *Zostać przedsiębiorczym* jest innowacyjnym produktem wypracowanym przy współudziale uczestników projektu *Zostać przedsiębiorczym – program edukacyjny z multimedialnym pakietem dydaktycznym dla gimnazjum*, współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Adresatami programu są nauczyciele gimnazjów z terenu całej Polski. Treści programu *Zostać przedsiębiorczym* są zgodne z treściami nauczania zawartymi w podstawie programowej gimnazjum w większości przedmiotów (**Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół** (Dz. U. z 30 sierpnia 2012 r. poz. 977).

Realizacja programu uwzględnia zapisy rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 sierpnia 2011 r. (Dz. U. z 2011 r. Nr 176, poz. 1051) w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez publiczne szkoły i placówki.

W ramach programu uczniowie realizują projekty edukacyjne, które zostały obowiązkowo wprowadzone do gimnazjum **Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 20 sierpnia 2010 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych** (Dz. U. Nr 156 z dnia 6 sierpnia 2010 r. poz. 1046). Niniejszy program nauczania zgodny jest z **Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 czerwca 2012 r. w sprawie dopuszczania do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników** (Dz. U. z 3 lipca 2012 r. poz. 752). Wszyscy uczestnicy programu stają się realizatorami projektu edukacyjnego. Uczniowie najpierw przygotowują się do pracy nad projektem, a następnie go realizują. W ten sposób podczas jego realizacji mają przed sobą prawdziwe wyzwania – generują pomysły, podejmują decyzje, dokumentują działania, sporządzają harmonogramy, budżety, prezentują projekt, dokonują samooceny i oceny koleżeńskiej, podsumowują projekt i wyciągają wnioski. Uczą się nawiązywania kontaktów ze środowiskiem lokalnym, potencjalnymi sponsorami, lokalnymi instytucjami.

Zrealizowanie projektu wymaga współpracy w zespole, uczy odpowiedzialności. Realizacja programu wymaga wejścia nauczyciela w nową rolę moderatora – przygotowującego uczniów do podejmowania samodzielnych projektów. Nauczyciel-moderator stworzy sytuacje inspirujące do podejmowania działań, rozwiązywania problemów, wyzwania kreatywności, będzie uczył samodzielności i odpowiedzialności, będzie towarzyszył uczniom w podejmowanych działaniach, wspierał i czuwał nad bezpieczeństwem.

Nauczyciele – opiekunowie uczniowskich projektów edukacyjnych – na etapie tworzenia zespołu projektowego:

- są współorganizatorami zespołu,
- współuczestniczą w ustalaniu zasad funkcjonowania zespołu i zawarcia kontraktu oraz w podziale ról,
- skupiają się na kształtowaniu umiejętności społecznych, które w trakcie realizacji projektów będą doskonałe.

Na etapie realizacji uczniowskich projektów edukacyjnych nauczyciele:

- obserwują prace przy projekcie,
- wspierają uczniów w sytuacjach trudnych,
- inspirują ich i motywują,
- pomagają w rozwiązywaniu problemów,
- budują atmosferę efektywnej pracy i wzajemnego zaufania,
- zwracają uwagę uczniom na przestrzeganie etyki w działaniu.

Na etapie podsumowania realizowanego projektu nauczyciele:

- przekazują informacje zwrotne oparte na analizie monitoringu oraz obserwacji poczynionych w trakcie realizacji projektu,
- przeprowadzają z uczniami analizę sukcesów, jak również błędów, na które warto zwrócić uwagę przy realizacji następnych projektów,
- doceniają osiągnięcia i rezultaty pracy uczniów,
- doceniają samodzielność uczniów w rozwiązywaniu problemów, umiejętności pracy zespołowej, jakość wypełnianych ról, odpowiedzialność oraz umiejętności dokonywania samooceny i wyciągania wniosków,
- mają szansę na skonfrontowanie swoich obserwacji i ocen z ocenami uczniów – tak indywidualnymi, jak i zespołowymi.

2. Podstawa programowa gimnazjum a program nauczania *Zostać przedsiębiorczym*

Program poszerza zakres treści określonych w podstawie programowej dla gimnazjum mających wzmocnić oraz poprawić jakość pracy szkoły w zakresie dotyczącym kształtowania postaw przedsiębiorczych u uczniów. Program realizuje cele kształcenia ogólnego:

- kształtowanie postaw warunkujących sprawne i odpowiedzialne funkcjonowanie we współczesnym świecie,
- przyswojenie przez uczniów określonego zasobu wiadomości na temat faktów, zasad, teorii i praktyk,
- zdobycie przez uczniów umiejętności wykorzystania posiadanych wiadomości podczas wykonywania zadań i rozwiązywania problemów.

Program uwzględnia wymagania programowe przedmiotów:

- Wiedza o społeczeństwie:
  - życie społeczne,
  - podstawowe umiejętności życia w grupie,
  - udział obywateli w życiu publicznym,
  - środki masowego przekazu,
  - udział obywateli w życiu publicznym,
  - wykorzystanie i tworzenie informacji,
  - współczesne społeczeństwo polskie,
  - praca i przedsiębiorczość,

- gospodarka rynkowa,
- przedsiębiorstwo i działalność gospodarcza,
- znajomość zasad i procedur demokracji,
- gmina jako wspólnota mieszkańców,
- gospodarstwo domowe.
- Informatyka:
  - opracowywanie za pomocą komputera rysunków, tekstów, danych liczbowych, motywów, animacji, prezentacji multimedialnych,
  - wyszukiwanie i wykorzystywanie (gromadzenie, selekcjonowanie, przetwarzanie) informacji z różnych źródeł, współtworzenie zasobów w sieci,
  - komunikowanie się za pomocą komputera i technologii informacyjno-komunikacyjnych,
  - wykorzystywanie komputera i technologii informacyjno-komunikacyjnych do rozwijania zainteresowań,
  - opisywanie innych zastosowań informatyki: ocena zagrożeń i ograniczeń, aspekty społeczne rozwoju i zastosowań informatyki.
- Język polski:
  - mówienie i pisanie,
  - czytanie i słuchanie.
- Matematyka:
  - statystyka opisowa,
  - liczby wymierne.
- Wychowanie fizyczne:
  - edukacja zdrowotna.
- Plastyka:
  - korzystanie z przekazów medialnych oraz stosowanie ich wytworów w swojej działalności (przestrzegając podstawowych zasad prawa autorskiego dotyczących ochrony własności intelektualnej),
  - realizacja projektów w zakresie sztuk wizualnych, w tym służących przekazywaniu informacji dostosowanej do sytuacji komunikacyjnej oraz uczestnictwa w kulturze społeczności szkolnej i lokalnej (stosując także narzędzia i wytwory mediów środowiska cyfrowego).
- Muzyka:
  - tworzenie wokalnych i instrumentalnych wypowiedzi dźwiękowych o różnych funkcjach.
- Wychowanie do życia w rodzinie:
  - dojrzewanie,
  - rozumienie i akceptacja kryteriów dojrzałości (...) psychicznej i społecznej.

Realizacja tych treści nauczania – wymagań szczegółowych – jest niezbędna dla prawidłowej realizacji każdego projektu edukacyjnego. Treści zostały ujęte w dwóch częściach, łącznie w 30 jednostkach tematycznych. Każda z części odzwierciedla etapy realizacji uczniowskiego projektu edukacyjnego, stanowi logiczny element całości programu.

Zakładamy, że program nauczania *Zostać przedsiębiorczym*, będzie realizowany w klasie pierwszej gimnazjum na dodatkowej godzinie wynikającej z Karty Nauczyciela Art. 42. lub na zajęciach z wychowawcą, czy też na dodatkowych zajęciach pozalekcyjnych. Opracowane w ramach programu jednostki tematyczne podzielono na dwie części: *Uczeń i metoda projektu* (część-1) oraz *Realizacja edukacyjnego projektu uczniowskiego* (część-2).

Część 1 - Uczeń i metoda projektu

Realizacja tej części pozwoli uczniom poznać istotę projektu edukacyjnego oraz cel i zasady jego wykonania. Uczniowie budują zespół i poznają wszystkie etapy przeprowadzenia projektu edukacyjnego: od pomysłu, poprzez planowanie i opracowanie budżetu, do realizacji, a potem prezentacji, oceny i wniosków wyciągniętych z wykonanego projektu. Część ta zawiera następujące jednostki tematyczne:

- Poznaję siebie
- Ja w relacjach z innymi. Tworzymy zespół
- Poznajemy zasady pracy metodą projektu
- Jesteśmy odpowiedzialni
- Poszukujemy pomysłów i je weryfikujemy
- Podejmujemy decyzję. Wybieramy temat projektu
- Określamy cele projektu i planujemy etapy jego realizacji
- Budujemy harmonogram działań i przydzielamy zadania
- Planujemy finanse. Szukamy sponsorów
- Dokumentujemy działanie
- Pracujemy razem. Organizujemy i monitorujemy nasze działania
- Promujemy i reklamujemy działanie
- Przygotowujemy się do publicznego przedstawienia rezultatów projektu
- Oceniamy naszą pracę
- Przygotowujemy sprawozdanie z realizacji projektu

Część -2 - Realizacja edukacyjnego projektu uczniowskiego

To czas na realizację projektów, analizę sukcesów i porażek, a także autorefleksję na temat własnych predyspozycji do wykonywania różnych działań. Zadania te realizowane są podczas następujących jednostek tematycznych:

- Wnioski z części 1
- Tworzenie zespołów projektowych
- Poszukiwanie pomysłów i określenie celu projektu
- Weryfikacja pomysłów
- Planowanie działania – podział ról, harmonogram
- Planowanie działania – finanse i dokumentacja
- Poszukiwanie sojuszników
- Realizacja projektu
- Uporządkowanie materiałów do prezentacji
- Prezentacja zrealizowanego projektu
- Ocena wykonanej pracy
- Wnioski do kolejnych działań

Materiały opracowane do części 2 – przeznaczone są do cyklicznego wykorzystywania podczas realizacji kolejnych projektów uczniowskich. By uniknąć powtarzania zadań edukacyjnych podczas realizacji kolejnych projektów nauczyciel może wykorzystać zakładkę *Realizacja programu w obszarze Nauczyciel* odznaczając wykonane zadania.

Znakomitym wsparciem dla nauczycieli przy realizacji tych treści są materiały i gotowe narzędzia dostępne na platformie internetowej *Zostać przedsiębiorczym – program edukacyjny z multimedialnym pakietem dydaktycznym dla gimnazjum*.

E-notes wychowawcy pozwala na monitorowanie zachowań wychowanków, a dostępne w nim analizy ułatwiają planowanie pracy wychowawczej.

Zadania edukacyjne – wspierające realizację poszczególnych faz projektu oraz takie, które nauczyciel może stosować w celu rozwiązania zdiagnozowanych problemów – pomogą uczniom pokonać szereg problemów utrudniających funkcjonowanie w grupie, jak również skłonią ich do refleksji nad własnym postępowaniem.

Wskazówki metodyczne zawierają koncepcję dydaktyczną programu, zwracają uwagę na rolę i zadania nauczyciela, ukazują korzyści wynikające z realizacji programu.

Współczesny nauczyciel powinien być moderatorem towarzyszącym uczniom w przygotowaniach do podjęcia działań oraz podczas realizacji projektu – wnikliwym obserwatorem diagnozującym zarówno zespół, jak i potrzeby jego członków oraz życzliwym wspomagającym, który określa cele rozwoju podopiecznych i udziela odpowiedniego wsparcia. Wiedza o potrzebach stanowi więc podstawę planowania działań – kreowania sytuacji dydaktycznych z wykorzystaniem narzędzi, które daje program. Szczególnej wnikliwości i refleksji nauczyciela wymaga uchwycenie zależności pomiędzy funkcjonowaniem grupy i poszczególnych jej członków, określenie obszarów trudności oraz dobór odpowiednich ćwiczeń, które pozwolą pokonać zaistniałe problemy. Warto więc podkreślić, że nauczyciel wraz z uczniami kreuje program otwarty – wynikający z ich potrzeb, niepowtarzalny ze względu na proces rozwoju każdego ucznia i grupy.

Program nauczania *Zostać przedsiębiorczym* rozszerza i uzupełnia ofertę szkoły, uwzględniając przede wszystkim kształtowanie umiejętności praktycznych, proponując jedną z najlepszych metod nauczania – naukę przez działanie z zastosowaniem metody projektów. Realizacja programu daje nauczycielowi możliwość jego modyfikacji w zależności od możliwości i potrzeb edukacyjnych, wychowawczych uczniów danej klasy oraz uwarunkowań organizacyjnych szkoły:

1) W ramach zajęć z wychowawcą lub dodatkowej godziny wynikającej z Karty Nauczyciela Art. 42:

- nauczyciel może wykorzystać zaproponowane w programie sposoby osiągnięcia celów kształcenia lub zastosować własne,
- nauczyciel może skorzystać z zaproponowanych w programie nauczania tematów (jednostek tematycznych), jednakże nie jest zobligowany do ich realizacji, może zaproponować własne,
- do realizacji celów i treści nauczania nauczyciel ma do dyspozycji dostępne na platformie internetowej *Zostać przedsiębiorczym* – materiały dydaktyczne, w tym przykładowe scenariusze zadań edukacyjnych.

2) W ramach zajęć pozalekcyjnych:

- nauczyciel dobiera odpowiednie zadania edukacyjne po określeniu problemów uczniów w obszarze efektywnego działania,
- nauczyciel dobiera odpowiednie formy i metody pracy – może zrezygnować z niektórych metod na rzecz innych, wybranych przez siebie, które pozwolą lepiej osiągnąć założone cele edukacyjne w danym zespole.

3) W obszarze oceniania:

Oceniając zachowanie, nauczyciel może korzystać z zaproponowanych kryteriów, może też opracować własne.

Program zakłada stosowanie oceniania wspierającego, które umożliwia informowanie o poziomie osiągniętych rezultatów i o pożądanym kierunkach rozwoju. Znaczącą rolę odgrywa również samoocena i ocena koleżeńska.

Pełnej realizacji zadań – a przez to osiągnięciu celów kształcenia i wychowania zawartych w programie nauczania – może sprzyjać zaangażowanie grupy osób, które będą wspierać przedsięwzięcia inicjatywy uczniów, dzielić się z nimi swoją wiedzą i doświadczeniem. Takimi sojusznikami – konsultantami uczniowskich projektów edukacyjnych – mogą być:

- przedstawiciele lokalnego środowiska – z ich wiedzy i umiejętności może skorzystać zespół projektowy podczas realizacji zadań,
- dyrekcja szkoły umożliwiająca realizację projektu na terenie szkoły,
- nauczyciele szkoły, np. polonista może dokonać korekty językowej ulotek reklamowych, oficjalnych pism,
- rodzice, którzy mogą pomóc w nawiązaniu kontaktów z lokalnym środowiskiem.

3. Ocenianie w programie *Zostać przedsiębiorczym*

- Nauczyciel może wykorzystać kryteria oceniania zaproponowane w programie nauczania; może je modyfikować, a także ustalać własne kryteria oceniania, zgodne z wewnątrzszkolnymi systemami oceniania.
- Przy ocenianiu osiągnięć nauczyciel powinien zwracać uwagę na to, co jego uczniowie osiągnęli indywidualnie oraz jako członkowie zespołu.
- Zgodnie z ideą programu ocenianiu powinien podlegać udział ocenianego ucznia w pracy na etapie przygotowania projektu – w wyborze tematu i ustaleniu celów oraz tworzeniu planu realizacji projektu. Kryteriami oceniania etapu wykonywania projektu są: współpraca ze środowiskiem, dobór źródeł informacji oraz praca w grupie. W ocenianiu działań projektowych będą brane pod uwagę terminowość, odpowiedzialność oraz zaangażowanie.
- Ocena zespołów powinna być wypadkową oceny działania członków zespołu projektowego i osiągniętych rezultatów.
- W ocenianiu nie powinny być uwzględniane tylko i wyłącznie uzyskane efekty końcowe. Ważny jest wkład pracy i zaangażowanie członków zespołu projektowego w realizację poszczególnych zadań.
- Należy brać pod uwagę fakt, że na efekty końcowe mają wpływ również czynniki zewnętrzne, takie jak środowisko szkoły.
- Zaproponowane w programie nauczania *Zostać przedsiębiorczym* kryteria i formy oceniania pozwalają nauczycielowi na wybór właściwych, dostosowanych do potrzeb edukacyjnych i oczekiwań uczniów, z którymi pracują.

4. Materiały dydaktyczne do programu *Zostać przedsiębiorczym*

Bogata oferta materiałów dostępnych na platformie internetowej *Zostać przedsiębiorczym*” pozwoli nauczycielowi na osiągnięcie założonych celów edukacyjnych z jednoczesnym uwzględnieniem potrzeb i oczekiwań uczniów.

Nauczyciel sam decyduje o wyborze określonych zadań edukacyjnych, kierując się systematyczną obserwacją uczniów i rozmową z nimi, rozumianą jako narzędzia diagnozy pedagogicznej, oraz zawartością obudowy programu, dająca możliwość organizacji doświadczeń edukacyjnych służących przygotowaniu do wdrażania metody projektów.

Nauczyciel może skorzystać z materiałów dedykowanych dla zalogowanych użytkowników (Obszar **Nauczyciel** na stronie: <http://zostac-przedsiębiorczym.junior.org.pl/pl/nauczyciel>).

Obszar *Nauczyciel* (dla zalogowanych nauczycieli) zawiera:

- Program nauczania
- Realizacja programu
- E-notes wychowawcy
- Wskazówki metodyczne
- Zadania edukacyjne
- Warsztat e-learningowy

Scenariusze zadań edukacyjnych zawierają przewidywany czas realizacji, cele, metody i formy pracy, opis przebiegu a także przewidywane osiągnięcia ucznia oraz sposób weryfikacji tych osiągnięć i materiały do ich realizacji.

Zadania te zostały zamieszczone w blokach tematycznych dotyczących:

kształtowanych umiejętności:

- Poznać siebie
- Ja i zespół
- Być liderem
- Sytuacje konfliktowe
- Skuteczna komunikacja

etapu realizowanego projektu edukacyjnego:

- Od pomysłu do decyzji
- Od decyzji do działania
- Działanie
- Od działania do prezentacji
- Od prezentacji do pomysłu

Zalogowany nauczyciel może skorzystać z zadań edukacyjnych z dwóch poziomów: z poziomu kształtowanych umiejętności i z poziomu odniesienia ich do etapu projektu edukacyjnego. Wszystkie zadania edukacyjne są zarówno wyświetlane na ekranie, jak i dostępne do pobrania na platformie jako pliki. Jest to propozycja kształcenia na odległość dla zalogowanych nauczycieli.

Pakiet *Zostać przedsiębiorczym – program edukacyjny z multimedialnym pakietem dydaktycznym dla gimnazjum* zawiera również materiały dla ucznia, dostępne po zalogowaniu (obszar **Uczeń** na stronie: <http://zostac-przedsiębiorczym.junior.org.pl/pl/uczen>).

Obszar *Uczeń* (po zalogowaniu) zawiera ćwiczenia dla ucznia i informacje o realizowanych projektach ucznia zamieszczone w podzakładkach:

- Jestem – mogę być
- Sprawdź, czy wiesz
- Moje projekty

Jestem – mogę być to pakiet z ćwiczeń dla ucznia do wykonania na platformie internetowej (<http://zostac-przedsiębiorczym.junior.org.pl/pl/jestem-moge-byc>).

Zawiera ćwiczenia pogrupowane w modułach tematycznych:

- Poznaj siebie
- Motywacja
- Czas
- Budżet
- Komunikacja
- Zespół
- Kim mogę być?

5. Realizacja treści nauczania z wykorzystaniem materiałów dydaktycznych

Sposoby osiągnięcia celów kształcenia i wychowania zaproponowane w programie nauczania *Zostać przedsiębiorczym* uwzględniają materiały dydaktyczne dostępne na platformie *Zostać przedsiębiorczym – program edukacyjny z multimedialnym pakietem dydaktycznym dla gimnazjum*.

Ze względu na zróżnicowaną grupę odbiorców programu nauczania (uczniowie gimnazjów z całej Polski) szczegółowy wybór zadań edukacyjnych pozostawiono nauczycielowi. Nie jest on zobowiązany do realizacji wszystkich proponowanych zadań. Wyznacznikiem ich doboru musi być konieczność osiągnięcia założonych przez nauczyciela celów w danym zespole uczniowskim.

Dysponując bogatym materiałem dydaktycznym, nauczyciel powinien opracować taki scenariusz konkretnych zajęć edukacyjnych, w którym weźmie pod uwagę uwarunkowania szkoły oraz możliwości i potrzeby edukacyjne swoich uczniów i uczennic.

Nauczyciel, realizując program, musi pamiętać o roli, jaką odgrywa w programie *Zostać przedsiębiorczym* – ma być moderatorem działań uczniów. Scenariusz powinien być zatem planem, który w twórczy sposób traktuje proces dydaktyczny, a przede wszystkim działania uczniów. Nauczyciel powinien być osobą wspomagającą proces uczenia się i wychowania oraz czuwać nad ich bezpieczeństwem.

6. Budowa scenariuszy zajęć z wykorzystaniem proponowanych materiałów dydaktycznych oraz programu nauczania *Zostać przedsiębiorczym*

Proponujemy następujące etapy pracy nad scenariuszem zajęć dydaktycznych:

- **Zapis tematu zajęć** – temat może być wybrany spośród zaproponowanych w programie nauczania *Zostać przedsiębiorczym*. Oczywiście nauczyciel może zaproponować własny sposób sformułowania tematu zajęć, pod warunkiem że będzie on odpowiadał celom nauczania zawartym w tym programie.
- **Sformułowanie celów lekcji** – nauczyciel ma możliwość wyboru celów zaproponowanych w programie nauczania, dokonania ich modyfikacji lub samodzielnego sformułowania celu.
- **Określenie sposobów osiągnięcia celów** – nauczyciel dobiera takie zadania edukacyjne, które pozwolą mu osiągnąć założone cele. W przypadku tworzenia scenariuszy zajęć do wybranego etapu realizacji projektu edukacyjnego nauczyciel dobiera materiały dydaktyczne z tego etapu. Jeżeli zaś celem zajęć jest doskonalenie umiejętności społecznych, powinien wykorzystać materiały edukacyjne z poziomu kształtowanych umiejętności.

Materiały dydaktyczne opracowane do programu nauczania *Zostać przedsiębiorczym* Mogą być wykorzystane przez nauczycieli różnych przedmiotów podczas opieki nad uczniami realizującymi projekt edukacyjny.